

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 2 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 2

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 2

TOSHKENT-2023

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ХУСАНОВ Озод Тиллабоевич МАЪМУРИЙ ИСЛОҲОТЛАР ВА МАҲАЛЛИЙ ИЖРОИЯ ҲОКИМИЯТИ	8
2. JUMAYEV Shohjahon Begimqul o'g'li JISMONIY VA YURIDIK SHAXSLARNING MUROJAATLARI BILAN ISHLASH: QONUNCHILIKDAGI MUAMMOLAR VA TAHLIL	13

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

3. YAKUBOVA Iroda Bahramovna MUALLIFLIK HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISH FAOLIYATINING SUN'IY INTELLEKT BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARI: XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	18
4. РАХМОНОВ Отабек Қўчқор ўғли КОРПОРАТИВ ҲУҚУҚ СУБЪЕКТЛАРИНИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИШ ШАКЛЛАРИ.....	27
5. ЮЛДАШЕВ Жаҳонгир Иномович АКЦИЯДОРЛИК-ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	34
6. ЛОБАНОВА Галина Юрьевна ПАРАЛЛЕЛЬНЫЙ ИМПОРТ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕГО ВНЕДРЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО	40
7. БАҲРАМОВА Моҳинур Бахрамовна ОНЛАЙН АРБИТРАЖДА СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФЙДАЛАНИШ ВА АВТОМАТЛАШТИРИЛГАН ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ МАСАЛАСИНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ИСТИҚБОЛИ ВА ИМКОНИАТЛАРИ.....	45

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

8. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ ҲОЛАТИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	51
9. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович ЯНГИ МЕҲНАТ КОДЕКСИ – МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА ЗАМОНАВИЙ МЕХАНИЗМЛАР	58
10. ХОЖАБЕКОВ Муфтулла ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАБОТЫ ПО СОВМЕСТИТЕЛЬСТВУ	64

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

11. САФАРОВ Тахиржон Баходирович ОДИЛ СУДЛОВНИ АМАЛГА ОШИРИШ ЖАРАЁНИДА СУДЬЯЛАРНИНГ ЮРИДИК ЖАВОБГАРЛИГИ – СУДЬЯ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИНГ ЭЛЕМЕНТИ СИФАТИДА.....	71
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

12. АХРАРОВ Бахром Джаббарович, БАРАТОВ Миродил Хомуджанович, ХАЛИЛОВ Назарбек Олимжанович ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	76
13. ТОШПУЛАТОВ Акром Икромович ФУҚАРОЛАРНИНГ ҚОНУН ОЛДИДА ТЕНГЛИГИ ПРИНЦИПНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ЖИНОЯТ КОДЕКСИДА АКС ЭТИШИ.....	84
14. МАМАНОВ Сардоржон Собир ўғли ХАЛҚАРО ҲУЖЖАТЛАРДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ “КОМПЛАЕНС-НАЗОРАТ” ТИЗИМИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ БЎЙИЧА СТАНДАРТ ВА ТАВСИЯЛАР	90
15. ПРИМОВ Обиджон Мусирманович ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РЕГЛАМЕНТАЦИИ КОНФЛИКТА ИНТЕРЕСОВ КАК МЕРА ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ.....	98
16. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи НОҚОНУНИЙ МИГРАЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ	103

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

17. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЯРАШГАНЛИК МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШ: НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАР	111
---	-----

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

18. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна, ТОШМАТОВА Висолахон ЕВРОПЕЙСКАЯ ПРАКТИКА ЗАЩИТЫ ПРАВ ПАЦИЕНТОВ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19	119
19. ЭГАМБЕРДИЕВ Дилшод Алишерович ХАЛҚАРО НИЗОЛАРНИ ТИНЧ ЙЎЛ БИЛАН ҲАЛ ЭТИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА ХАЛҚАРО ТЕРГОВ КОМИССИЯЛАРИНИНГ ПРЕДМЕТ СОҲАСИ ВА ВАКОЛАТЛАРИ	132

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

20. ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович ЮРИСКОНСУЛЬТ КОМПЕТЕНТЛИГИ ТУШУНЧАСИ ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА.....	138
--	-----

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

21. SOGA Manabu DAMAGES IN JAPANESE TORT LAW WITH REFERENCE TO THE COMPARATIVE ASPECT	145
22. АБДУҲАЛИМОВ ШУҲРАТ АБДУҲАЛИМОВИЧ ДОРИВОР ЎСИМЛИКЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ МУҲОФАЗАСИ – ДАВР ТАЛАБИ.....	157

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

Юристар малакасини ошириш маркази кафедра мудири,
юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

ЮРИСКОНСУЛЬТ КОМПЕТЕНТЛИГИ ТУШУНЧАСИ

For citation (иқтибос келтириш учун, для цитирования): ФАЙЗИЕВ Х.С. Юристонкульт компетентлиги тушунчаси // Юристар ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2023) Б. 138-144.

6 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-1-20>

АННОТАЦИЯ

Мақолада юридик кадрларни тайёрлаш жараёни ва мутахассисларнинг иш фаолияти даврида “компетенциялар” деб белгиланган сифатларни шакллантириш масаласи долзарб аҳамият касб этаётганлиги билан боғлиқ жиҳатларни очиб беришга, шунингдек назарияда мавжуд бўлган ёндашувлар ва олимларнинг тадқиқот ишларида баён қилинган мавзуга оид илмий қарашлар таҳлил қилинган ҳолда, давлат бошқаруви органларининг юристонкульти компетентлиги тушунчасини аниқлаштиришга ҳаракат қилинган. Жумладан, таълим жараёнида шаклланадиган компетенцияларга (компетентлик) профессионал фаолиятнинг бирор соҳасидан хабардорлик, нуфузга эга бўлиш асоси нуқтаи-назаридан қаралса, юристонкульт касбий маҳоратининг кўрсаткичи сифатида эса, унинг ўзи фаолият юритаётган давлат бошқаруви субъектларининг юридик амалиёти соҳасидаги касбий тайёргарлиги, фаолияти даврида олинадиган ҳуқуқий ва бошқа махсус билимлар, шунингдек кўникма ҳамда касбий тажрибанинг мавжудлиги тушунилади, деган хулосаларга келинган.

Калит сўзлар: давлат бошқаруви органи, юристонкульт, компетенциялар, компетентлик, шахсий сифатлар, кўникмалар, касбий маҳорат, касбий маданият.

ФАЙЗИЕВ Хайриддин Сирожиддинович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов,
доктор философии по юридическим наукам (PhD)

ПОНЯТИЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЮРИСКОНСУЛЬТА

АННОТАЦИЯ

В статье сделана попытка определения понятий компетенции юристонкульта органов государственного управления, путем раскрытия аспектов, связанных с процессом подготовки юридических кадров и развитием в деятельности специалистов таких важных качеств как “компетенция”, а также проведения анализа имеющихся в теории подходов и научных возрений ученых. Так, дается заключение, что если формируемые в образовательном процессе компетенции (компетентность) рассматриваются с точки зрения основы информированности одной из сфер профессиональной деятельности, то в качестве показателя

профессионального мастерства юрисконсульта под его компетенностью понимается наличие правовых и других специальных знаний, навыков и умений, профессионального опыта, которые приобретаются в результате профессиональной подготовки и осуществления профессиональной деятельности.

Ключевые слова: орган государственного управления, юрисконсульт, компетенции, компетентность, личные качества, навыки, профессиональное мастерство, профессиональная культура.

FAYZIEV Khairiddin

Head of the Department at the Lawyers' Training Center,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law

CONCEPT OF COMPETENCE OF A LEGAL ADVISER

ANNOTATION

The article attempts to define the concept of competence of public administration legal adviser, by disclosing aspects related to the process of legal training and development of such important qualities as "competence" in the activities of specialists, as well as by analyzing the approaches available in the theory and scientific views of scientists. Thus, it is concluded that if the competence formed in the educational process (competence) is considered in terms of the basis of awareness in one of the areas of professional activity, then as an indicator of professional excellence of a lawyer, his competence is understood as the presence of legal and other special knowledge, skills and abilities, professional experience, which are acquired as a result of professional training and implementation of professional activity.

Keywords: Public administration, legal adviser, competencies, competence, personal qualities, skills, professional skills, professional culture.

Адабиётларда компетентлик тушунчасига нисбатан турлича таърифлар берилган бўлиб, кўп ҳолларда мазмун жиҳатдан бир – бирига яқин бўлган ва уларнинг умумий жиҳатларини англатадиган фикрлар билдирилганлигини кўриш мумкин. Ўзбекистон юридик энциклопедиясида компетенция (лот. *competo* сўзидан; *competentio* – эришаман, мос келаман, ярайман) – давлат механизми тизимида фаолият юргизиш турган муайян давлат органи ёки мансабдор шахснинг юридик жиҳатдан белгилаб, мустақамлаб қўйилган ваколатлари, ҳуқуқ ва мажбуриятлари йиғиндисини англатади [1], дейилган.

Олимлар таъкидлаганидек, компетентлик остида кадрларнинг интеллектуал, психологик, ахлоқий ва функционал жиҳатдан фаоллик ҳолатлари ягона тизими тушунилиб, у мутахассиснинг эгаллаган билимлари, кўникмаларини ҳамда тажрибаси ва ахборот бойлигини ҳисобга олган ҳолда, уларни амалий фаолиятда қўллаш қобилияти даражасини акс эттиради [2]. Бунда, компетентлик ўзига хос тузилишга эга бўлиб, унинг элементлари ихтисос эгасининг муайян лавозим ёки муайян фаолият тури талабларига мувофиқ ишлаш қобилиятини тавсифловчи асосий жиҳатлар ёки касбий фаоллик хусусиятларидан иборат [3].

Таълим жараёнида шаклландиган компетенциялар компетентлик, яъни профессионал фаолиятнинг бирор соҳасидан хабардорлик, нуфузга эга бўлиш асоси ҳисобланади. Шу билан бирга, давлат бошқаруви органи юрисконсулти касбий маҳоратининг кўрсаткичи сифатида, унинг ўзи фаолият юритаётган давлат бошқаруви субъектларининг юридик амалиёти соҳасида компетентлиги тушунилади.

Касбий компетенциянинг энг муҳим таркибий қисми – бу ташкилий-бошқарув компетенциядир, у касбий вазифаларни асосли тарзда ҳал қилиш, бошқарув ва ташкилий вазифаларни ҳал қилишда билимларни тизимлаштириш, касбий нуқтаи назардан онгли равишда ўз ўрнини топиш, ижтимоий нормаларга риоя қилиш, касбий иш соҳасида маданий кадрларни ўзлаштиришга имкон беради [4].

Лекин, "ташкилий-бошқарув компетенция" тушунчасининг таърифи аниқ талқинга эга эмас. Жумладан, тадқиқотчилар ташкилий-бошқарув компетенциясини белгилашга бошқарув

субъекти ва объекти ўрнида ташкилий ва бошқарув вазифаларини самарали ҳал қилиш қобилияти нуқтаи назаридан ёндашади. Бундай ҳолда, ташкилий-бошқарув компетенцияси билим, кўникмалар мажмуи, ташкилий ва бошқарув функцияларни бажаришга тайёрлиги, қадриятларининг мавжудлиги, индивидуал ва жамоавий бошқарув қарорларини қабул қилиш қобилияти сифатида белгиланади [5]. Ташкилий-бошқарув компетенцияси, шунингдек, профессионал компетенциялар таркиби нуқтаи назаридан юридик фаолият сифатида мақбул бошқарув қарорларини қабул қилиш, профессионал фаолиятда бошқарув янгиликларини таҳлил қилиш ва амалга ошириш қобилияти деб ҳам кўрсатилади [6].

Юқоридагилардан келиб чиқиб айтиш мумкинки, юрисконсулт компетентлиги бу касбий тайёргарлик, касбий фаолият даврида олинадиган ҳуқуқий ва бошқа махсус билимлар, шунингдек кўникма ҳамда касбий тажрибанинг мавжудлигини англатади. Бунда, компетентлик чегаралари юрист фаолияти соҳаси ва унинг олдига қўйилган аниқ вазифаларга боғлиқ. Улар ўзгариб бориши баробарида, янги компетенцияларга мос келиш учун касбий малакани ошириш ва қайта тайёргарликни ўташни талаб қилади.

Айни чоғда, компетенциялар таълим маҳсули ҳисоблансада, афсуски, улар миллий таълим тизими педагогик жараёнида ҳали етарлича баҳоланмаяпти. Бу эса билимларни ўзлаштириш ва кўникмаларни шакллантириш, уларнинг амалий фаолиятда қўлланишига етиб бормаслигида ифодаланади. Адабиётларда алоҳида таъкидланишича, юристнинг ташкилий-бошқарув компетентлигини ривожлантириш унга касбий фаолиятнинг ўзига хос услубини шакллантиришга ёрдам беради, бунда унинг касбий фаолиятни амалга оширишнинг ички ва ташқи муҳити хусусиятлари, ҳамкасблари, фуқаролар ва шериклар билан ўзаро муносабатлардаги жиҳатлари ҳам ҳисобга олинади [7].

Шу билан бирга, юрист юқори ахлоқли, бурч ва масъулият ҳиссига эга, унинг хатти-ҳаракатлари ва хулқ-атворини белгиловчи юксак даражада ривожланган қадриятларга эга шахс бўлиши керак. Ушбу шахсий сифатлар жамиятда мавжуд бўлган ва тарғиб этилаётган қадриятлар тизими орқали шаклланади. Ўз касбида амалда карьера қуриш ва шахс сифатида ўсиш касбий талабларнинг шахсга ва унинг ахлоқий (шахсий) фазилатларга энг юксак даражада мос бўлганидагина эришилади.

Масалан, юрист ўзининг муҳим ижтимоий ролига мос бўлган шахсий фазилатларга эга бўлиши керак [8]. Бизнинг фикримизча, юрисконсулт – давлат бошқаруви органи юридик хизмати ходимининг юқоридаги шахсий фазилатларига қуйидагилар киради: фидойилик, интеллектуал салоҳият, ахлоқ, ўз вазифасини бажариш учун бурч ва масъулият ҳисси юксак даражада ривожланганлиги, қарор қабул қилишда принципааллик ва мустақил фикрлаш, ўз ишига содиқлик, ҳуқуқбузарликка мурасимсизлик ҳисси, одиллик, инсонпарварлик табиати, касбий одоб ва ахлоқ, шахсий етуклик, хушмуомалалик (енгиллик билан муносабатга киришиш). Айни дамда, шубҳасиз, юрисконсултда профессионал фаолиятига ҳалақит берадиган, юқоридагиларга тўғридан-тўғри қарама-қарши шахсий сифатларнинг мавжудлиги унинг касбий жиҳатдан нолайиқлигидан далолат беради. Масалан, ахлоқсизлик ва қатъиятсизлик, ишга нисбатан лоқайдлик ва нопоклик, топширилган ишга масъулиятсизлик билан муносабатда бўлиш, интизомсизлик, дунёқараш торлиги, ишончсизлик ва қарор қабул қила олмаслик, фаолият кўникмаларининг етарли даражада ривожланмаганлиги ёки уларнинг йўқлиги, сўз бойлиги даражаси пастлиги ва тилнинг ёмонлиги, беқарорлик, жаҳлдорлик, шиддаткорлик, муомала маданияти пастлиги, фактларни таққослаш ва таҳлил қилишга қобилиятсизлик, ташқи таҳдидларга қарши тура олмаслик каби шахсий сифатларни кўрсатиш мумкин.

Самарали бошқарув тизимини шакллантиришнинг навбатдаги шarti – бу касбий маданиятни, шу жумладан ходимларнинг одоб ва ахлоқ сифатларини юксалтириш. Бу ерда ахлоқ (мораль, лот. *moralitas*) ижтимоий принциплар, умумэтироф этилган урф-одатлар ва ёзилмаган қоидалар, жамиятда мавжуд бўлган ҳақ ва ноҳақ, тўғри ва нотўғри, яхшилик ва ёвузлик ҳақида тасаввурлар, бу тасаввурлардан келиб чиқадиган хулқ-атвор нормаларининг ўзига хос тавсифи сифатида кўрилади. Бунда, ахлоқ шахснинг ички принципларини, виждонига ва эркин иродасига мувофиқ ҳаракат қилиш борасидаги ички мўлжалини тавсифлайди; инсон ва жамият ривожланиши билан бирга тараққий этиб боради; касбий маданиятнинг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Айни дамда, юрисконсултнинг хизматдаги ҳулқи нафақат қонунчилик, балки шаклланган одоб ва ахлоқ меъёрлари билан ҳам тартибга солинади.

Касбий маданият – кадрлар бошқаруви сиёсатини белгиловчи муҳим омиллардан бири

бўлиб, касбий фаолиятда ҳамда кундалик ҳаётда намоён бўладиган ўзаро чатишиб кетган шахсий фазилатлар ва табиий қобилиятлар, шаклланган одоб ва ахлоқий қадриятлар, дунёқараш, касбий билимлар ва уларни амалда қўллаш қобилияти, касбий билим ва компетенцияларни оширишга, касбий ўсишга доимий интилиш кабилардан иборат.

Давлат фуқаролик хизматчилари одоб-ахлоқининг намунавий қоидаларида [9] давлат хизматчилари ўз касбий ва меҳнат фаолиятини қатъий белгиланган принциплар асосида амалга ошириши шартлиги, ишдан ташқари вақтда ҳам хулқ-атворнинг умумий қоидаларига амал қилиши лозимлиги қайд этиб қўйилган.

Юридик хизматлар фаолиятини ташкил этиш соҳасида касбий маданият юрисконсултларнинг шахсий ва касбий фазилатларига таянади. Ишончимиз комилки, юрисконсултларнинг касбий маданияти профессионал юридик фаолиятнинг бой анъаналарини акс эттириши, унинг ижобий тажрибаси ва жамиятнинг ижтимоий-сиёсий ривожланишида юз бераётган ўзгаришларни ўзига сингдириши керак бўлади.

Таҳлилларимиз ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини ўрганиш натижалари асосида, биз томондан давлат бошқаруви органлари юридик хизмат ходимларининг касбий маданияти умумлашма модели ишлаб чиқилди. Хусусан, бундай модел ўзида қуйидагиларни акс эттиради:

1. 1) давлат ёндашуви. Бу ерда сўз эстатик (давлат) ёндашуви ҳақида боради, у либерал (ёки табиий-ҳуқуқий) ёндашувдан фарқли тарзда, давлатнинг ҳуқуқ устидан устуворлиги (примати)дан келиб чиқади. Ушбу ёндашув нуқтаи назарига кўра, ҳуқуқ – бу давлат фаолияти маҳсулидир. У тўлалигича давлатга боғлиқ бўлиб, ўзи томонидан ўрнатилади ёки санкцияланади.

2) давлат органи ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилганлик;

3) идоровий ҳамжиҳатликка риоя қилиш;

4) ҳуқуқий ишларнинг профессионаллиги ва сифатини ошириш;

5) шахсий ва касбий фазилатларни ривожлантириш.

Айтиш лозимки, кўрилатган соҳада кадрларни танлаш ва жойлаштириш бўйича амалдаги тартибда юрисконсулт лавозимига номзоднинг шахсий сифатларини, касбий маданият даражасини, шу жумладан одоб-ахлоқ фазилатларини баҳолаш мезонлари ва усуллари қарийб мавжуд эмас.

Хусусан, давлат бошқаруви органларининг юридик хизматлар ходимларини аттестациядан ўтказиш ва малакасини ошириш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 22 ноябрдаги 244-сонли қарори билан тасдиқланган Юридик хизматлар ходимларини аттестациядан ўтказиш ва уларнинг малакасини ошириш тартиби тўғрисидаги Низомда белгиланган [10]. Низомнинг 2-бандига мувофиқ "...Ташкилотларнинг юридик хизматлари ходимларини аттестациядан ўтказиш уларнинг касбига муносиблиги даражасини холисона баҳолаш, уларнинг қонунчиликда белгиланган малака талабларига мувофиқлигини аниқлаш, зиммасига юкланган вазифалар ва функцияларни бажариш юзасидан масъулиятини ошириш мақсадида амалга оширилади". Низомнинг 21-бандида белгиланганидек, "Аттестация...талабгор билан унинг касб фаолиятига боғлиқ бўлган қонунчилик соҳаси, шу жумладан конституциявий ҳуқуқ соҳаси, фуқаролик ва меҳнат қонунчилиги асослари, шартномавий-ҳуқуқий фаолият, суд ишларини юритиш асослари бўйича.... суҳбат шаклида ўтказилади".

Фикримизча, ушбу жараёнда ходимнинг ишчанлик ва шахсий сифатларини кўрсатадиган ҳужжат сифатида иш берувчи томонидан тайёрланадиган тавсифнома, адлия органига низомнинг 11-банди талабларига мувофиқ тақдим этилиб, қоида тариқасида, ҳар доим шаблон, формал тусга эга ҳамда аттестациядан ўтаётганнинг шахсий сифатларини тўлақонли баҳолаш учун асос тарзида қабул қилинишининг ўзи етарли эмас. Ушбу масалада биз қонунчиликни такомиллаштириш нуқтаи-назаридан таклифларни белгиланган тартибда киритганмиз.

Бундан ташқари, мазкур Низомда аттестациядан ўтмайдиган шахсларнинг бир қатор тоифалари ҳам назарда тутилган. Хусусан, 4-бандида «олий таълим муассасаларини тугатган ва олинган мутахассислик бўйича биринчи марта ишга кирган шахслар, агар улар мазкур мутахассислик бўйича икки йилдан кам ишлаган бўлса; ҳомиладор аёллар, шунингдек уч ёшгача болалари бор аёллар; юрисконсулт ёрдамчиси лавозимида ишлаётган шахслар» аттестациядан ўтказилмайди, деб кўрсатилган. Шундай қилиб, ушбу тоифадаги шахсларнинг касбий фазилатлари, шу жумладан эгаллаб турган лавозимига муносиблиги масаласи маълум

бир муддат ёки ҳолатга боғлиқ тарзда адлия органи томонидан баҳоланмайди. Ислоҳотлар амалга оширилиши жараёнида ушбу имтиёз кўринишидаги айрим масалаларнинг ҳам қайтадан кўриб чиқилиши мақсадга мувофиқ.

Юқорида қайд этилган норматив-ҳуқуқий ҳужжат қоидаларидан кўриниб турибдики, давлат органлари ва ташкилотларининг юридик хизматлари ходимларини танлаш ва жойлаштиришнинг мавжуд ташкилий-ҳуқуқий механизми юрисконсулт лавозимига номзод ва ўз фаолиятини аввалдан амалга ошираётган юрисконсулт шахсий сифатларини объектив баҳолашга имкон бермайди. Шу муносабат билан юридик хизмат ходимларининг шахсий сифатларини баҳолашнинг илмий асосланган мезонлари ва усулларини ишлаб чиқиш зарур деб ҳисоблаймиз. Бизнингча, кўриб чиқилган шахсий хислатлар мутахассисларнинг касбий жиҳатдан муҳим фазилатларининг асосий категориялари кўринишида тақдим этилиши керак.

Шу билан бирга, фикримизча, юрисконсулт – давлат бошқаруви органи юридик хизмати ходимига қўйиладиган умумий малакавий талабларга, чуқур ва мустаҳкам назарий билимларга, амалдаги қонунчиликни билиш, замонавий ҳуқуқий ва иқтисодий тафаккурга, сиёсий тенденция ва давлат сиёсатини тушуниш қобилиятига; билимларни амалий касбий фаолиятида қўллаш олиш ҳамда мутахассислиги бўйича амалий кўникмаларга эга бўлиши лозим.

Шунингдек, ҳуқуқий ишни самарали ташкил этиш учун, фақат формал равишда билимларга эга бўлишнинг ўзигина етарли эмас. Юрисконсулт ҳуқуқий материяни яхши тушуниши, ҳуқуқ нормасининг вужудга келиш механизми хусусида аниқ тасаввурга эга бўлиши, ҳуқуқ ижодкорлигидаги хатони кўра олиши ҳамда уни бартараф қилиш учун қонун доирасида ҳаракат қилишга лаёқатли бўлиши керак. Бунинг учун унинг таълим даврида соҳага оид зарур билимларни эгаллаш олганлиги ниҳоятда муҳим ҳисобланади.

Шу нуқтаи назардан, компетентли юрист мутахассисларни тайёрлашда юридик таълим алоҳида маъно ва мазмун касб этади, боиси айнан юристлар касби негизида қонун устуворлигини изчил равишда мустаҳкамлаш, аҳолининг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришни таъминлайдиган куч ҳисобланади. Шунингдек, юридик таълим ҳуқуқий давлат талабларига жавоб берадиган самарали бошқарув тизимини яратишда муҳим роль ўйнайди.

Юридик таълим соҳасида вақти-вақти билан ислоҳотларни амалга оширган ҳолда, давлат “...мамлакатда давлат ҳокимиятини янада демократлаштиришнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш, қонун устуворлигини таъминлаш, фуқаролар ва тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг таъсирчан механизмларини жорий қилиш, шунингдек, аҳолининг ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий онгини ошириш бўйича амалга ошириладиган кенг кўламли ислоҳотлар юқори малакали юридик кадрларга бўлган зарурият ва юқори эҳтиёжни тақозо этмоқда. Бунда олий юридик таълим тизимини янада ривожлантирмасдан ислоҳотлар талабларига жавоб берадиган мутахассисларни тайёрлаш имкони мавжуд эмас”лигини таъкидлаб, юқори малакали юридик кадрлар тайёрлашнинг самарали тизимини яратишга интилоқда [11].

Бироқ, юриспруденция соҳасида миллий таълим стандартларини “ислоҳ қилиш” оқибатида ҳозирги кунда барча олий таълим муассасалари ҳам талабаларга асосий ҳуқуқ соҳалари бўйича назарий билим ва амалий кўникмалар базавий даражасига эга малакали мутахассисни тайёрлаш учун зарур билимларни тақлиф қила олмаяпти. Шу муносабат билан, назаримизда, юридик таълимни сифат жиҳатдан янгилаш, мутахассисларнинг касбий билими ва маҳоратини мустақил ривожлантиришнинг самарадорлигини ошириш нуқтаи назаридан касбий шакллантиришнинг янги таълим модели ишлаб чиқилиши лозим.

Бундан ташқари, олий маълумотга эга шахсларнинг юридик мутахассислик бўйича қайта тайёрлаш тартиби ва шартларини тартибга солишчи қоидаларни ишлаб чиқишда, ишлаб чиқувчилар томонидан юридик таълим хусусиятлари ва юристларнинг касбий тайёргарлиги ўзига хос жиҳатларига эътибор берилмаган.

Шу билан бирга, малакали юридик ёрдамни нафақат юрист, аввало, белгиланган намунадаги диплом билан тасдиқланган олий юридик маълумотга эга, шунингдек малакали шахс кўрсатиши мумкин. Аммо олий юридик маълумотга эгаллик мезонлар мажмуининг фақат бир қисмидир, фақатгина уларнинг барчасига риоя қилиш малакали юридик ёрдам кўрсатиш лозим даражада таъминланган дейишга имкон беради.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг 1990 йилда Гаванада бўлиб ўтган Конгрессида

юристар ролига доир асосий принциплар (кейинги ўринларда «Принциплар» деб юритилади) қабул қилинган [12]. Принциплар юристарнинг малакаси ва тайёргарлигига алоҳида эътибор беради. Хусусан, Принципларнинг 9-моддасига кўра: «Хукуматлар, юристар касбий бирлашмалари ва ўқув юртлари юристарнинг лозим даражада малакага ва тайёргарликка эга бўлишини ҳамда улар томонидан ўз касби идеаллари ва ахлоқий бурчларини, шунингдек миллий ва халқаро ҳуқуқ томонидан эътироф этилган инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини билишларини таъминлаши шарт».

Принциплар ўз моҳиятига кўра, давлат ва юристарнинг касбий ҳамжамиятининг, ҳуқуқий давлатнинг нормал фаолият юритиши ва ривожланишини таъминлашда юристарнинг малакаси ва билимларидан энг юқори даражада фойдаланишга қаратилган ҳамкорликдаги ҳаракатлар дастурининг асосидир. Шубҳасиз, бу борада олий юридик таълимни мақбуллаштириш ва такомиллаштириш бўйича бошланган ишлар муҳимдир. Аммо, фикримизча, ҳозирги пайтда Адлия вазирлиги ҳамда Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги томонидан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 апрелдаги «Ўзбекистон Республикасида юридик таълим ва фанни тубдан такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ–5987-сон Фармон [13] талабларидан келиб чиққан ҳолда, олий малакали юристарни тайёрлашда таълим тизимининг афзал тарафлари, камчиликлари ва муаммолар ечимини шакллантиришга оид таклифларни ишлаб чиқиш мақсадида, ҳуқуқ жамоатчилиги вакиллари, шу жумладан назариётчи олимлар, олий таълим ва малака оширишга ихтисослашган муассасалар ўқитувчилари ҳамда амалиёт ходимлари иштирокида очиқ мунозарани ташкил этилиши жуда долзарб бўлар эди.

Назаримизда, юқорида қайд этилган фикр-мулоҳазаларимизнинг амалий ифодаси юридик хизматнинг компетентлиги ва ижтимоий турмушдаги ўрнини янада ошириш, ҳар бир жабҳада конституциявий қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини, қонуний манфаатларини тўлақонли амалга оширишда муносиб ўрин эгаллашига хизмат қилади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон юридик энциклопедияси // Нашр учун масъул Р.А. Муҳитдинов ва бошқ.; масъул муҳаррир Н.Тойчиев. – Т.: Адолат, 2009.
2. Березкина Т.Е., Петров А.А. Организационно-управленческая деятельность юриста: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры/2-е изд. перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2019. – С. 55.
3. Скакун О. Ф., Овчаренко Н. И. Юридическая деонтология: учебник. Харьков, 1998. – 270 с.
4. Качалов Д. В. Формирование организационно-управленческой компетенции студентов вуза - будущих менеджеров // Интернет-журнал «Мир науки» 2017, Том 5, № 2. // URL: <http://mir-nauki.com/PDF/24PDMN217.pdf>.
5. Попова О.В. Формирование организационно-управленческих компетенций студентов вуза в процессе внеучебной деятельности: дис. ... канд. пед. наук. – Москва, 2013. – 224 с.
6. Скакун О. Ф., Овчаренко Н. И. Юридическая деонтология: учебник. – Харьков, 1998. – 270 с.
7. Березкина Т.Е., Петров А.А., Организационно-управленческая деятельность юриста: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры/2-е изд. перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2019. – С. 67.
8. Мухаммадиев. А. Юристинг одоб-ахлоқ қоидалари. Ўқув қўлланма // ю.ф.н., доцент А.Фафуровнинг умумий таҳрири остида.- Т.: Юристар малакасини ошириш маркази, 2015. – 97 б.
9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 14 октябрдаги 595-сон қарори билан тасдиқланган Давлат фуқаролик хизматчилари одоб-ахлоқининг намунавий қоидалари // URL: <https://lex.uz/uz/docs/6236838>.
10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007 йил 22 ноябрдаги 244-сонли «Юридик хизматлар ходимларини аттестациядан ўтказиш ва уларнинг малакасини ошириш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида»ги қарори // URL: <https://lex.uz/uz/docs/127400614>.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 28 апрелдаги ПҚ–2932-сон «Тошкент давлат юридик университетида кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан

такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори // URL: <http://www.lex.uz/docs/3196595>,

12. Основные принципы, касающиеся роли юристов (приняты восьмым Конгрессом ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Гавана, 27 августа – 7 сентября 1990 г.) // Собрание международных документов «Права человека и судопроизводство». – М., 2002.

13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасида юридик таълим ва фанни тубдан такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5987-сон Фармони // URL: <https://lex.uz/docs/4802181>.